

Δ.5. Η ΤΟΠΙΚΗ ΚΟΙΝΩΝΙΑ – ΑΝΤΙΔΡΑΣΕΙΣ –ΣΥΝΑΙΝΕΣΕΙΣ

Και στο θέμα αυτό υπήρξαν κατά καιρούς, πολλές αλλαγές στη στάση των κατοίκων, λόγω και της μεγάλης χρονικής διάρκειας που μεσολάβησε από την λήξη του πολέμου, από τα έργα εγκιβωτισμού της δεξιάς κοίτης του Πηνειού, από την προσωρινή αποξήρανση της Κάρλας καθώς και την συνεχή ανατροπή των συνθηκών.

Όπως αναφέρεται στην έκδοση του ΤΕΕ για την Κάρλα (Βόλος, 1999), *«Με την κατασκευή της σήραγγας, που άρχισε τον Ιανουάριο του 1957 και τελείωσε τον Οκτώβριο του 1960, άρχισε η εκκένωση της λίμνης η οποία ολοκληρώθηκε το 1962. Πρέπει να τονιστεί ότι στην παραπάνω μελέτη (σ.σ. σήραγγας εκκένωσης) δεν προβλέπεται η ολική αποξήρανση της Κάρλας, ενώ αντίθετα προβλέπεται ταμιευτήρας. Ακόμα οι αποστραγγίσεις της λεκάνης δεν οδηγούνται στη λίμνη αλλά αποχετεύονται κατευθείαν στον Παγασητικό, καθώς και τα πιθανά υπερχειλίσματα από τον ταμιευτήρα. Η κατασκευή του ταμιευτήρα σε τμήματα της τέως λίμνης θα έπρεπε να πραγματοποιηθεί μετά την αποξήρανση και την απομάκρυνση των επιβαρυμένων με άλατα νερών της λίμνης. Τα μελετημένα, όμως, έργα για την Κάρλα δεν κατασκευάστηκαν στο σύνολο τους και οι προτάσεις της εγκεκριμένης μελέτης σχετικά με τη διαχείριση των έργων και το καθεστώς της περιοχής δεν υιοθετήθηκαν».*

Και παρακάτω :

«Οι πληθυσμοί των παραλίμνιων χωριών αποδέχτηκαν και χαιρέτισαν την αποξήρανση με την ελπίδα απόκτησης πεδινού και ποτιστικού κλήρου, τη βελτίωση της απόδοσης των γεωργικών εκτάσεων στις παραλίμνιες περιοχές και γενικότερα από το αναμενόμενο όφελος ενός μεγάλου εγγειοβελτιωτικού έργου αντιπλημμυρικής προστασίας.

Πριν την αποξήρανση και οι ψαράδες ασκούσαν πιέσεις υπέρ της πλήρους αποξήρανσης καθόσον τα αλιεύματα παρουσίαζαν μείωση. Η μείωση των αλιευμάτων είχε επιβάλει περιοριστικά μέτρα στην κατά αρά επιτρεπόμενη αλίευση, γεγονός που καθόρισε την ευνοϊκή στάση των ψαράδων για την αποξήρανση».

Είναι λοιπόν αξιοσημείωτο ότι στον τομέα της απασχόλησης καθ' όλη την διάρκεια του δεύτερου μισού του περασμένου αιώνα έως σήμερα, υπήρξαν αρκετές μεταβολές. Κάποιες από αυτές οφείλονται προφανώς στις γενικότερες οικονομικές, τεχνολογικές και κοινωνικές

εξελίξεις όπως συνέβη και σε όλες τις χώρες μετά τον Β΄ Παγκόσμιο πόλεμο. Πολλές όμως μεταβολές οφείλονται αποκλειστικά στα δεδομένα των συνθηκών στην Κάρλα, στις αλλαγές από την περίοδο της ΑΞΕ (1962), στην ανάπτυξη της Γεωργίας κ.ο.κ.

Σήμερα, με την ολοκλήρωση των έργων, την αναμενόμενη πλήρωση του ταμιευτήρα της Κάρλας και την πλήρη λειτουργία του, οι προοπτικές της απασχόλησης αναμένεται να είναι σημαντικές με την προϋπόθεση φυσικά ότι θα υπάρξουν ολοκληρωμένα σχέδια υγιούς ανάπτυξης της περιοχής και αξιοποίησης των ευκαιριών που δημιουργούνται.

Επανερχόμενοι στις αντιδράσεις των κατοίκων, κατά την δεκαετία του 1970 διατυπώθηκαν αντιρρήσεις εναντίον της κατασκευής του ταμιευτήρα, οι οποίες βασίζονταν στην μεγάλη έκταση που αυτός θα καταλάμβανε. Τότε το Υπουργείο Δημοσίων Έργων ανέθεσε (1977) την εκπόνηση διερευνητικής μελέτης στην εταιρία Α-Ω (δες προηγούμενα κεφ. Β).

Σε μεταγενέστερη περίοδο (Δεκ. 1980) άρχισαν να διαφαίνονται προοπτικές χρηματοδότησης των έργων και οι εκπρόσωποι των κατοίκων διατύπωναν επιτακτικά την απαίτηση για ένταξη του έργου σε σχετικό πρόγραμμα (ΜΟΠ κλπ).

Ενδεικτικά είναι τα αποσπάσματα από δηλώσεις αρμόδιων τοπικών παραγόντων την εποχής εκείνης. Με χαρακτηριστικό τρόπο, απλά και συνοπτικά, ο Γιαν. Τάσιος (Πρόεδρος Καναλιών) αναφέρει :

«Κανένας δεν μπορεί με ένα ναι ή ένα όχι να βγάλει άκριτα και αβίαστα το συμπέρασμα αν η αποξήρανση έβλαψε τα συμφέροντα των κατοίκων της περιοχής. Προσωπικά η καλύτερη λύση θα ήταν να είχε γίνει ο ταμιευτήρας. Άλλωστε αυτό ήταν το σκεπτικό που αποξηράνθηκε η λίμνη. Πιστεύω ότι αν ταυτόχρονα με την αποξήρανση της Κάρλας ξεκινούσαν τα έργα θα είχαν αποδώσει για την περιοχή μας. Κατόπιν τούτου η αποξήρανση όπως έγινε δεν ωφέλησε. Έδωσε ωστόσο καλλιέργεια αρκετών στρεμμάτων και γι' αυτό το λόγο δεν μπορεί κανείς να πει αν έβλαψε περισσότερο ή λιγότερο. Το περιβάλλον φυσικά το έβλαψε. Γι' αυτό πρέπει να γίνει το έργο του ταμιευτήρα για να

μπορέσουν να αποδώσουν και οι καλλιέργειες. Και επιπλέον να υπάρξει και τουριστική αξιοποίηση της περιοχής».

Αντίθετα την ίδια περίοδο ο Γιαν. Πούλιος (Πρόεδρος Συνεταιρισμού Κεραμιδίου), επικεντρώνοντας αποκλειστικά στην ιχθυοκαλλιέργεια συμπεραίνει ότι: *«Ήταν λάθος η αποξήρανση αφού όλοι οι ψαράδες του χωριού έχασαν το εισόδημά τους».*

Σε κάθε περίπτωση πάντως, όπως επισημαίνεται και στην έκδοση του ΤΕΕ/Μ (1999), της αποξήρανσης δεν είχε προηγηθεί μελέτη περιβαλλοντικών επιπτώσεων.

Ο Γιάννης Πρίντζος τονίζει : *«Η διεθνής εμπειρία από παρόμοια έργα, καθώς και το επίπεδο επιστημονικών γνώσεων στον τομέα αυτό τη δεκαετία 1950-60 ήταν ακόμα σε κατάσταση εμβρυακή. Έτσι, **στην αποξήρανση δεν υπήρξε αντίλογος ούτε από τους ενδιαφερόμενους πληθυσμούς, ούτε από επιστημονικούς ή άλλους φορείς.** Ένα τέτοιο μεγάλο τεχνικό έργο που έγινε χωρίς πρακτικά να έχει μελετηθεί ή, θα λέγαμε, ενάντια στις προτάσεις των μελετητών, είχε σοβαρές περιβαλλοντικές και κοινωνικές επιπτώσεις».*

Στο ίδιο θέμα ενδιαφέρον παρουσιάζει και μια - ας μας επιτραπεί ο όρος - πιο «συναισθηματική» αναφορά, όπως αυτή αποτυπώνεται σε πρόσφατο άρθρο στην εφημερίδα Ελευθερία Λάρισας (8 Φεβρουαρίου 2018) των Σωτήρη Γκανάτσιου και της Σταματίας Μωραΐτη, σημαντικό τμήμα της οποίας παραθέτουμε. Χαρακτηριστικά αναφέρεται : *{Γενικά, η παρακάρλια κοινωνία – κυρίως του 19^{ου} αιώνα και του πρώτου μισού του 20^{ου} , εποχή για την οποία μπορούμε να έχουμε στοιχεία – ήταν για τα δεδομένα της εποχής εύρωστη οικονομικά, καθώς το μεροκάματο στη λίμνη ήταν εξασφαλισμένο. Ένδειξη ευζωίας είναι και ο τρόπος διασκέδασης των ψαράδων, κάθε δεύτερο Σαββατοκύριακο που επέστρεφαν στο σπίτι τους.*

Ήταν μια κοινωνία εξωστρεφής, ανοιχτοχέρα, άνδρες και γυναίκες δουλεύουν και διασκεδάζουν ισότιμα. Μπορεί το μορφωτικό επίπεδο αυτής της κοινωνίας να μην είναι υψηλό, αλλά οι άνθρωποί της είναι ευρηματικοί, έχουν να παρουσιάσουν επιτεύγματα, αναπτύσσουν την προφορική λαϊκή παράδοση ενώ παράλληλα ζουν σε αρμονία με το περιβάλλον. Έτσι η Κάρλα με τον πλούτο των ψαριών της αποτελεί τη βάση του λιμναίου πολιτισμού, ενός πολιτισμού που κρατά τους παρακάρλιους κατοίκους στον τόπο τους και που με τις ιδιαιτερότητες τους συνεχίζει να υπάρχει σχεδόν πρωτόγονος ως μέσα του 20^{ου} αι, παρόλο που οι συνθήκες ζωής έχουν αρχίσει να αλλάζουν με γρήγορους ρυθμούς και στη

Θεσσαλία. Διατηρείται, βέβαια, γιατί είναι γέννημα των ίδιων των παρακάρλιων ανθρώπων και γιατί η λίμνη με τα ψάρια της είναι ακμάζουσα δίπλα τους.

Με αυτό τον τρόπο ζωής πορεύεται η παρακάρλια κοινωνία μέσα στο χρόνο ως το 1962. Τότε αυτός ο λιμναίος πολιτισμός έσβησε – όχι γιατί οι άνθρωποι του τον πρόδωσαν ούτε γιατί πρόλαβε η εκβιομηχάνιση και η τεχνολογία να τον υποσκελίσει – άλλωστε δε δόθηκε η ευκαιρία για μια τέτοια διαμάχη. Έσβησε, γιατί χάθηκε η βάση του. Η Πολιτεία αποξήρανε τη λίμνη Κάρλα.

Η συνειδητοποίηση ότι αυτός ο ιδιόμορφος, πλούσιος στα στοιχεία του, λιμναίος πολιτισμός της Κάρλας έσβησε μετά από ανθρώπινη παρέμβαση ήταν σοκαριστική για μας. Ήταν μια παρέμβαση καλά μελετημένη, με μελέτες-προτάσεις που διάρκεσαν δεκαετίες. Κι είναι να σκεφτεί κανείς πόση υπεροψία, πόση αλαζονεία απέκτησε ο άνθρωπος στο πέρασμα των χρόνων και πίστεψε ότι μπορεί να παρεμβαίνει και να διαταράσσει οικοσυστήματα, ν' αλλάζει μικροκλίματα, ν' ανατρέπει κοινωνικές δομές και υφιστάμενες οικονομικές διαδικασίες. Είναι άραγε η υπερβολική του αυτοπεποίθηση ότι ο ίδιος, ένας «εν δυνάμει» θεός, μπορεί να αλλάξει την τάξη του κόσμου ή η αμέλειά του για την ολοκλήρωση ενός έργου που ξεκίνησε με θετικές έστω προθέσεις ;

Αυτό το ερώτημα δεν μπορεί να προβληματίσει όποιον θελήσει να ερευνήσει βαθύτερα την ιστορία της πολύπαθης Κάρλας. Σ αυτή την πορεία έρευνας – γνωριμίας με την Κάρλα συγκεντρώσαμε με τον Σωτήρη, εκτός από άλλα στοιχεία και πλούσιο αρχειακό υλικό από ντόπιες εφημερίδες. Διαβάζουμε σ αυτές ότι ο Υπουργός Δημοσίων Έργων κ. Γκίκας στο λόγο του κατά τα εγκαίνια της σήραγγας τονίζει ότι : «Η επιφάνεια της λίμνης περιορίζεται από 85-100.000 σε 65.000 στρ.. Η λίμνη θα εκκενωθεί αρχικά πλήρως ίνα καταστή δυνατή η εκτέλεση των προβλεπόμενων τεχνικών έργων. Ήταν δηλαδή κυβερνητική απόφαση, σε αντίθεση με τις μελέτες, να πληρωθεί με νερό ένα μέρος της παλιάς λίμνης. Αυτή η πλήρωση δεν έγινε όμως. Ήταν ο βραδυκίνητος κρατικός μηχανισμός με τη γραφειοκρατική του τροχοπέδη που άφησε χρονικό περιθώριο να μορφωθούν και να παγιωθούν νέες περιβαλλοντικές, κοινωνικές και οικονομικές συνθήκες. Ήταν η ευκαιρία που δόθηκε στους τότε υπηρετούντες την πολιτική να έχουν πολιτικό όφελος αυξάνοντας την πολιτική τους πελατεία με το να υπόσχονται κλήρους γης στους πρώην ψαράδες ; Η μήπως οι αρχικές προθέσεις δεν ήταν τελικά τόσο θετικές, αλλά στόχευαν εξ αρχής στην ολική αποξήρανση, δεν επιθυμούσαν, όμως, και την κατά μέτωπο σύγκρουση με την τοπική κοινωνία ; Τώρα, κρίνοντας από το αποτέλεσμα, έχοντας γνωρίσει κανείς τις αρνητικότερες επιπτώσεις της αποξήρανσης σ όλα τα επίπεδα δικαιούται να σκέφτεται κι αυτή την παράμετρο. Γεγονός όμως είναι ότι η άλλοτε ακμάζουσα λίμνη μετατράπηκε σε πεδιάδα. Μαζί με τα νερά της στράγγισε και η ζωή σ αυτή. Έχασαν οι άνθρωποι τα ψάρια, τα πουλιά, τη δουλειά τους, την ιδιόρρυθμη διαχείριση της λίμνης και στο εξής

φυσικό και ανθρωπογενές περιβάλλον της περιοχής μαράζωσαν. Περιβαλλοντικά και οικονομικά προβλήματα, μετανάστευση, αλλαγή νοοτροπίας ακολούθησαν την αποξήρανση. Ο κίνδυνος ερημοποίησης του θεσσαλικού κάμπου είναι μεγάλος στις μέρες μας, τα άλλοτε πολυπληθή παρακάρλια χωριά τώρα είναι χωριά γερόντων.

Οι πρώην ψαράδες, χάνοντας το γνωστό ρυθμό ζωής στη λίμνη, άρχισαν μετά την αποξήρανση, όσοι απ' αυτούς δε μετανάστευσαν, έναν πολύχρονο αγώνα για απόκτηση κλήρου γης. Με τους αγώνες τους κατάφεραν να χαρακτηριστεί η αποκαλυφθείσα γη Δημόσια και να μην ικανοποιηθούν οι ορέξεις κάποιων επίδοξων τσιφλικάδων για κατοχή αυτής της γης. Νέος κύκλος αγώνων από τους ίδιους ανθρώπους στόχευαν στην Αγροτική τους Αποκατάσταση, να τους δοθεί δηλ. από το Δημόσιο κλήρος κατά κυριότητα. Αυτό δεν έγινε, όμως, ποτέ στην περιοχή της Κάρλας, σε αντίθεση με ότι συνέβαινε σε άλλες περιοχές με παρόμοιο ιστορικό, παρόλο που ψηφίστηκε νόμος που δικαίωνε τους πρώην ψαράδες.

Η γη καλλιεργούνταν με σιτηρά σε παραχωρημένους κατά χρήση κλήρους, αλλά η σοδειά δεν ήταν η αναμενόμενη. Οι βροχές μετέτρεπαν τα χωράφια σε βάλτο κι ο σπόρος σάπιζε πολλές χρονιές. Την αγωνία των αγροτών, τη στεναχώρια για το χρέος που έμενε στην Αγροτική Τράπεζα χωρίς έσοδα για να αποσβεστεί την έχω βιώσει από παιδί ως μέλος αγροτικής οικογένειας. Ωστόσο το 1986-87 η Πολιτεία παρά το νόμο επέτρεψε δυναμική καλλιέργεια αυτών των εδαφών αναπερώνοντας έτσι τις ελπίδες των αγροτών για Αγροτική Αποκατάσταση και εκτονώνοντας δυνάμεις αντίδρασης που επιθυμούσαν άμεση λύση του προβλήματος. Μάλιστα το 1988 κατασκεύασε μικρούς ταμιευτήρες στην περιοχή Καλαμακίου-Καστριού, που υπάρχουν ως σήμερα, και στην περιοχή Καναλιών-Στεφανοβικείου }.

Προφανώς η ιστορική έρευνα σχετικά με την Κάρλα και την στάση των κατοίκων δεν εξαντλείται στα πλαίσια του αφιερώματος αυτού. Ελπίζουμε όμως ότι προσφέραμε ήδη μια ικανοποιητική εικόνα για το όλο θέμα.